

اعتباربخشی علمی به الگوی طراز عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی

اصغر افتخاری^۱

مهدی فیروزکوهی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۴/۱۲

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۰۶/۲۸

فصلنامه آفاق امنیت / سال یازدهم / شماره سی و نهم - تابستان ۱۳۹۷

چکیده

عمق‌بخشی، اطلاق نو برای مأموریتی مستمر در نهادهای انقلابی به‌ویژه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است که رهبران و اندیشمندان راهبردی انقلاب اسلامی وجهه همت خود را معطوف به تحقق آن در دو بعد داخلی و خارجی می‌نمایند. در این میان، با وجود حجم انبوهی از رهنمودهای رهبری معظم انقلاب اسلامی در این خصوص، فقدان الگویی متیقن و برخوردار از روایی علمی، برآمده از این داده‌ها به‌مثابه «طراز انقلاب اسلامی» راهبرد پژوهان را بر آن داشته است تا با هدف تکثیر ارزش‌های خود در فرایرامون و افزایش شعاع اثرشان در محیط‌های گوناگون، تهدیدات منافع امنیت ملی را فروکاهیده، بستر لازم برای کسب آن منافع را پیشینه نمایند. بدین منظور، تحقیق حاضر که از حیث هدف، تحقیقی - کاربردی است و از حیث ماهیت داده‌ها در زمره تحقیقات آمیخته محسوب می‌شود، اعتباربخشی علمی به الگوی طراز عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی را مطلق‌نظر خویش قرار داده و با بهره‌گیری از راهبرد پژوهشی آمیخته، بر مبنای روش گزندتئوری، داده‌های لازم را از کل آراء و نظرات مقام معظم رهبری گردآوری نموده و از نرم‌افزار تحلیل کیفی مکس کیودا ۱۲۱ برای تولید سطوح، ابعاد و مؤلفه‌های آن مفهوم، استفاده و نگاشت (گراف) مدل خروجی آن را در دو مرحله، اعتبارسنجی نموده است. در مرحله نخست، با روش دلفی به اخذ نظرات ۷ نفر از خبرگان، درخصوص نگاشت (گراف) نهایی نرم‌افزار موصوف پرداخت. خروجی این مرحله، مدلی بود حاوی سه سطح «صدور انقلاب»، «بازتابش انقلاب» و «وسع‌افزایی انقلاب اسلامی» که مجموعاً در ۴ بعد «لوازم الگوشدن انقلاب»، «ظرفیت‌های الگوشدن انقلاب»، «الزامات نهضت‌سازی» و «گفتمان‌سازی»، ۲۴ مؤلفه را دربر گرفته بود. سپس مدل خروجی مرحله نخست را در حجم نمونه ۲۴ نفره از خبرگان تحقیق اعتبارسنجی کرد. در این مرحله نتایج ضریب سی.وی.آر.آزمون لاوشه، اعتبار مدل را تأیید نمود. لیکن نتایج آزمون فریدمن و ضریب موزون آن نشان داد که مؤلفه «تأسی به اولیای الهی» در سطح اطمینان ۹۵ درصد فاقد معنی‌داری آماری است. لذا مدل حاوی ۲۳ مؤلفه مابقی، به‌عنوان الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی مبتنی بر اندیشه سیاسی رهبری معظم معرفی شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد مؤلفه‌های «آرمان فلسطین»، «استکبارستیزی» و «کار تشکیلاتی قبل از پیروزی و نظام‌سازی بعد از پیروزی نهضت‌ها» دارای بیشترین نقش آفرینی در تعمیق خارجی انقلاب اسلامی در محیط‌های متجانس و نامتجانس می‌باشند.

واژگان کلیدی: عمق‌بخشی؛ انقلاب اسلامی؛ صدور انقلاب

این مقاله برگرفته از رساله دکتری باعنوان «الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی، مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری (مد ظله‌العالی) از پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بوده است.

eftekhariasg@gmail.com

۱. دانشیار جامعه‌شناسی سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)

۲. عضو هیئت‌علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع) و دانش‌آموخته اندیشه سیاسی پژوهشکده مطالعات فرهنگی و

firuzkuhi@chmail.ir

اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مقدمه

جمهوری اسلامی به‌عنوان نظام برخاسته از انقلاب اسلامی ایران در سطح ملی، با برخورداری از ویژگی‌هایی همچون: دینی و اسلامی، مردمی و فراگیربودن، استقلال‌طلبی، سازش‌ناپذیری نسبت به اصول فرهنگی و معنوی، برخورداری از رهبری جامع‌الابعد، ظلم‌ستیزی، عدالت‌خواهی و... متفاوت با دیگر نظام‌های موجود، جایگاه ویژه‌ای در سطح بین‌المللی داشته و فرایندهای سیاست خارجی ایران، با تحولات مفهومی همراه بوده است. در هر دوره تاریخی، یکی از نشانه‌های مفهومی انقلاب اسلامی، نسبت به سایر مفاهیم، از ظهور، عینیت و گسترش بیشتری برخوردار می‌شود. این امر از یک‌سو بیانگر پویایی تعامل در حوزه سیاست خارجی ایران بوده و از سوی دیگر نشانه‌هایی از همکاری در تعاریف تعارض و ستیزش در سیاست بین‌الملل را منعکس می‌سازد. در بین مفاهیمی که در حوزه سیاست خارجی ایران از تداوم قابل‌توجهی برخوردار است، می‌توان نظریهٔ صدور انقلاب را مورد توجه قرار داد. این نظریه در دهه‌های اول انقلاب توانست است مفهوم‌سازی جدیدی در این حوزه به‌وجود آورد. درحقیقت، با تثبیت نظام مقدس جمهوری اسلامی، بحث عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی در چارچوب نظام جمهوری اسلامی و با هدف افزایش عمق راهبردی جمهوری اسلامی ایران در سایر کشورها (عمدتاً اسلامی) با تلاش در جهت تبلیغ، ترویج و نهادینه‌سازی ارزش‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی انقلاب اسلامی به سایر کشورها تغییر مفهوم و مصداق پیدا کرد. اینک که در دههٔ چهارم انقلاب اسلامی هستیم، رشد فزایندهٔ جریانات تکفیری و تروریستی، انقلاب اسلامی ایران را در زمینهٔ تعمیق خود وارد مرحلهٔ جدیدی کرده است. ازسویی، نهضت اسلامی مردم ایران به‌عنوان الگویی عملی، فراروی ملل اکناف منطقهٔ جنوب غرب آسیا در دسترس بوده و ازسوی دیگر، گروه‌های تکفیری تحت حمایت سعودی را بر آن داشته است تا «الگویی دیگر» را جایگزین آن سازند.

اینک به‌نظر می‌رسد با اتفاقات رخ داده در برخی از کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران و پدیدارشدن تغییرات عدیده در تعاملات جهانی بازیگران مسائل منطقه‌ای و همچنین تجارب گوناگون آن در عرصهٔ صدور انقلاب، ازقبیل نهضت‌سازی، حمایت از گروه‌های مقاومت و ...، توسیع مفهومی واضحی از مقولهٔ صدور انقلاب به «عمق‌بخشی خارجی» در ادبیات سیاسی انقلاب اسلامی و رهبر معظم آن به‌چشم می‌خورد که تجلی آن را در سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ می‌توان در دو بار تأکید آن سند بر الگوبودن و الگودهی به ملل مسلمان و مستضعف^۱ مشاهده نمود. درواقع، این مفهوم در اوایل دههٔ پیشرفت و

۱. در دو بند از سند مزبور به مقوله الهام‌بخشی اشاره شده است:

عدالت و پس از موفقیت نسبی انقلاب در صدور ارزش‌ها، تحت عنوان «عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی» مطرح شد تا بخشی از ملل مسلمان پس از بیداری و احیای هویت اسلامی خویش در مسیر نهادینه‌سازی هنجارها و الگوهای اسلامی گام بردارند. ظهور شعارها و رفتارهای استکبارستیزانه در خیزش‌های مردمی در کشورهای مختلف اسلامی، متولیان امر را در نهادهای عهده‌دار حفظ و توسعه دستاوردهای انقلاب اسلامی با مشکله نظری و بنیادینی مواجه ساخته که آن، ترسیم سطوح، ابعاد و مؤلفه‌های عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی و چیستی الگوی مطلوب منبعت از اندیشه سیاسی رهبری معظم انقلاب به‌عنوان طراز می‌باشد. در این راستا، ساخت آن الگو براساس نظریات مرسوم علمی در باب استحصال الگویی معتبر و برخوردار از روایی مطلوب در کنار اعتبارسنجی نظری آن مسئله این تحقیق را تشکیل می‌دهد.

مفاهیم نظری تحقیق

سیاست خارجی، بازتاب اهداف و سیاست‌های یک دولت در صحنه روابط بین‌الملل و در ارتباط با دیگر دولت‌ها، جوامع و سازمان‌های بین‌المللی، نهضت‌ها، افراد بیگانه و حوادث و اتفاقات جهانی است و شاید بتوان این تعریف را نسبتاً روشن و مناسب دانست که سیاست خارجی، مجموعه خط‌مشی‌ها، تدابیر، روش‌ها و انتخاب موضعی است که یک دولت در برخورد با امور و مسائل خارجی در چارچوب اهداف کلی حاکم بر نظام سیاسی اعمال می‌نماید (محمدی، ۱۳۷۷: ۱۸). اساساً هر دولتی داده‌های سیاست خارجی خود را درجهتی تنظیم می‌کند که سرانجام خواست‌ها و نیازهای امنیتی، راهبردی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی یا نظامی‌اش در کوتاه‌مدت یا بلندمدت تأمین شود (قوام، ۱۳۹۰: ۱۰۲). البته اهداف سیاست خارجی باید به‌گونه‌ای هماهنگ تنظیم شود تا تأمین منافع ملی محقق شود. اما باوجود آنکه، تصمیم‌گیرندگان، نقش اساسی در فرایند سیاست‌گذاری خارجی ایفا می‌نمایند، با این وجود، در بسیاری از موارد این تصمیمات محصول تجربه‌های تاریخی، اعتقادات سیاسی و ایدئولوژیک و... است. درحقیقت، ارزش‌های جوامع، ساخته‌وپرداخته فرهنگ، فرهنگ سیاسی، آموزش، تعلیم‌وتربیت و... است. ارزش‌ها باعث هدایت انسان‌ها به‌سوی جنبه‌های متعالی انسان، ثروت، قدرت، اعتبار، انزوا و غیره می‌شود

الف) ایران کشوری است توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل.

ب) الهام‌بخش، فعال و مؤثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، توسعه کارآمد، جامعه اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکر و اجتماعی، تاثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای براساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی(ره) دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان براساس اصول عزت، حکمت و مصلحت.

و حتی در مواردی هدف‌های سیاست خارجی در چارچوب یک ایدئولوژی خاص تعریف و تبیین می‌شود (قوام، ۱۳۹۰: ۳۶). با گسترش جوامع بشری و تعمیق روابط سیاسی بین ملت‌ها و نظام‌های بین‌المللی، واژگان و عناوین نوینی وارد گفتمان‌های سیاسی شده است؛ از جمله این عناوین «عمق راهبردی (استراتژیک)» است که امروزه دارای گستره معنایی بسیار وسیع است.

تعریف عمق راهبردی (استراتژیک)

عمق راهبردی، به ابزارهای سیاسی، جغرافیایی، نیروی انسانی، اعتقادی، نیروهای بالقوه و بالفعل دفاعی یک ملت و یک کشور برای دفاع از خود در مقابل توطئه‌ها و دسیسه‌های کشورهای متخاصم گفته می‌شود و در کلیت مفهومی، عمق راهبردی عبارت است از هر چیزی که نقطه قوت برای کشوری و نقطه تهدید برای کشور رقیب محسوب شود و بتواند نقش بازدارندگی را برای کشور دارنده آن بازی کند (یحیی صفوی، ۱۳۹۲: ۱۲).

عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی

نوظهور بودن اصطلاح عمق‌بخشی در ادبیات سیاسی و علوم راهبردی سبب شده است تا در متون خارجی هیچ سابقه‌ای از این کلمه یافت نشود.^۱ در متون فارسی نیز قدیمی‌ترین تعریف از عمق‌بخشی متعلق به فرهادی (۱۳۸۷) است. وی عملاً به لایه اول عمق‌بخشی تمرکز دارد و «صدور انقلاب» را بیشتر مدنظر قرار داده است. وی با این اوصاف، عمق‌بخشی انقلاب اسلامی ایران را «هرگونه اقدام عملی مشروع در جهت صدور انقلاب و حمایت از مظلومان و مستضعفان جهان مبتنی بر مبانی اسلام، انقلاب، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و همچنین منویات حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری در راستای تحقق و عملی‌ساختن راهبردهای اساسی نظام متناسب با مقتضیات و شرایط زمان و مکان» می‌داند (فرهادی، ۱۳۸۷: ۶۹). دکتر محمدباقر خرمشاد نیز برخی از افق‌های مهم معنایی «وجه نرم» این واژه را ترسیم نموده است (خرمشاد، ۱۳۹۲: ۳) که در مصاحبه با سایت مقام معظم رهبری به ویژگی‌هایی از عمق راهبردی نظام اسلامی اشاره می‌کند که تحقیق حاضر آن را در قالب تعریف ذیل است:

عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی عبارت است از گسترش قلمرو نرم انقلاب اسلامی، از طریق الگوسازی آن در فراتر از مرزهای پیرامونی‌اش که از طرفی با جلب حمایت توده‌های

۱. برابر جستجوهای صورت‌گرفته، اصطلاح Deepening به‌عنوان معادل انگلیسی عمق‌بخشی، در مراجع عمده جستجوگر علمی، فاقد سابقه متناسب با موضوعات راهبردی است. از این واژه، صرفاً در ادبیات یک کشیش استفاده شده که آن‌هم ناظر بر تعمیق ایمان در دل و باور مؤمنان بوده است.

مردم در سرزمین هدف و ازسوی‌دیگر، با ایجاد و توسعه نفوذ نرم انقلاب اسلامی در آن سرزمین، منجر به خلق مصونیت برای منافع (ملی و فراملی) سرزمین مادر، در برابر تهدیدات نرم یا سخت حریف می‌شود.

ازمنظر دکتر سیدیچی صفوی نیز، عمق‌بخشی انقلاب اسلامی یعنی: «تقویت، توسعه، افزایش اقتدار، تأثیرگذاری، نفوذ انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران در خارج از مرزهای جغرافیایی ایران در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی و ... در دولت‌ها و ملت‌های گوناگون با ویژگی‌های دفاع از مسلمانان و مستضعفان غیرمعارض با اسلام، بازدارندگی مؤثر و توانا در تغییر راهبردها و سیاست‌های دشمن، توان وادارنمودن دشمن به انصراف از حمله و یا تهدید جمهوری اسلامی ایران، قادربودن به واکنش سریع در خارج از کشور با قابلیت بی‌اثر یا کم‌اثرنمودن و دورکردن تهدیدات خارجی به‌ویژه امریکا و رژیم صهیونیستی» (صفوی، ۱۳۸۸: ۳).

تعریف عملیاتی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی

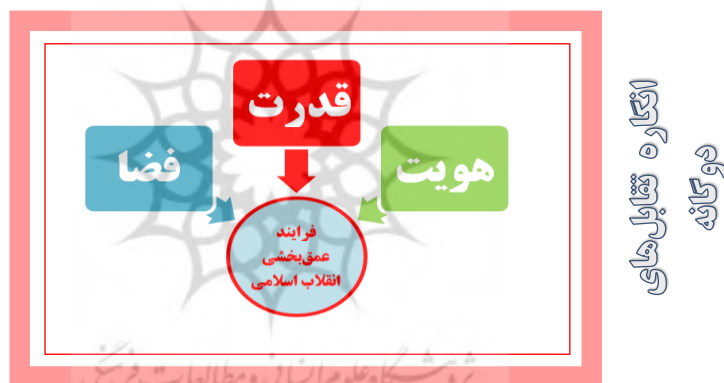
در این تحقیق، عمق‌بخشی انقلاب اسلامی به‌معنای بازتولید مستمر و سازماندهی‌شدهٔ گفتمان انقلاب اسلامی در محیط‌های متجانس و نامتجانس ازطریق نشر و گسترش حقایق آن، در سطوح «بازتابش انقلاب اسلامی» و «وسع‌افزایی شعاع اثر آن» است که دو هدف «کسب منافع امنیت ملی» و «دفع تهدیدات انقلاب اسلامی در سرزمین هدف» را ازطریق الگوبروی برآورده می‌کند.

ادبیات نظری تحقیق

انقلاب اسلامی بر آن است که با ترویج گفتمانی و عمق‌بخشی خویش، نفوذ اندیشه، فرهنگ و بعضاً کالا - فکر خود را در فضاها و محیط‌های نامتجانس جغرافیایی داشته باشد تا بتواند فضاها را درگیر با انگاره‌ها و اندیشه‌هایش را در راستای نظم سیاسی مطلوب و علقه‌های ژئوپلیتیکی مدنظر خود، تنظیم کند. بر مبنای همین گزاره، جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان مرکزیت محور مقاومت، برای گسترش حوزه نفوذ خود در حریص شعاع‌اثر خویش، به‌دنبال آن است تا تمام فعالیت‌هایش را در جهت کلان‌روایت ویژهٔ جمهوری اسلامی ایران، مبتنی بر یک اندیشهٔ سیاسی واحد و متعین، هم‌راستا کند. این فعالیت‌ها با تقابل جدی الگوی «نظام سلطه» به‌مثابه «دوگان رقیب» مواجه شده و خواهد شد. این «تقابل‌های دوگانی» در آوردگاه‌های جدی‌تر، تعارض‌های سخت‌تری را رقم می‌زند که به‌تبع، الزامات عمده‌ای را مطالبه می‌کند. یکی از الزامات نظری، تولید و بازنشر انگاره‌های مطلوب انقلاب اسلامی در لایه‌های گسترده‌تر فرامرز و نفوذ به‌مناطق دیگر

جغرافیایی است تا عمق مناسبی را برای انقلاب، در این تقابل دوگانی یا چندگانی^۱، رقم بزند.

منطق تحلیلی حاکم بر عمق‌بخشی انقلاب اسلامی به‌سان سایر نظریات مشهور حوزه راهبردی قدرت، مانند ژئوپلیتیک شیعه، برخورد تمدن‌های هانتینگتون و... غالباً بر انگاره «تقابل‌های دوگانه» استوار است. این انقلاب نیز برای تولید هر سه عنصر فضا، قدرت و هویت - که در فرایند عمق‌بخشی‌اش، نقش و ماهیتی ویژه داشته و از ماهیت برساخت‌گرایانه اجتماعی برخوردارند - از «تقابل‌های دوگانی» (ما - آنها)^۲، (مستضعف - مستکبر)، (مظلوم - ظالم) و (فرودست - فرادست) بهره می‌گیرد. شکل ۱ بهره‌گیری فرایند عمق‌بخشی انقلاب اسلامی از انگاره تقابل‌های دوگانه را تصویر نموده است. درحقیقت، در دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی، کلان‌الگوهایی نظیر اسلام امریکائی، تاجر و نظام سلطه، نقش گفتمان ژئوپلیتیکی متخاصم را - که با آن رابطه‌ای غیریت‌سازانه برقرار کرده‌است - در توسیع گفتمانی انقلاب اسلامی در راستای عمق‌بخشی آن بازی می‌کنند.

شکل ۱: بهره‌گیری فرایند عمق‌بخشی انقلاب اسلامی از انگاره تقابل‌های دوگانه

وجه مهم عمق‌بخشی انقلاب اسلامی، به هویت‌سازی مطلوب در محیط‌های نامتجانس و بهره‌گیری از هویت‌های هم‌افزای موجود در محیط‌های متجانس تکیه دارد. در این خصوص، در حوزه مطالعات مربوط به هویت در مجموع می‌توان سه رویکرد هویتی ذات‌گرا، برساخت‌گرا و گفتمانی (تاجیک، ۱۳۸۴: ۴۴ - ۴۳) را از هم تفکیک کرد.

۱. برخی گفتمان‌ها بیش از یک غیر دارند و از مجموعه‌ای از غیرها برای هویت‌یابی در شرایط مختلف استفاده می‌کنند (سلطانی، ۱۳۸۴: ۱۱۱-۱۱۰)

2. Self-Other

تکیه‌گاه نظری این وجه عمق‌بخشی انقلاب اسلامی، رویکرد برساخت‌گرایی است. براساس آموزه‌های رویکرد برساخت‌گرایی، هویت از جایی نیامده است و انسان‌ها نیز آن را در جایی کشف نکرده‌اند؛ بلکه حاصل شرایط اجتماعی و کنش انسان‌هاست. هویت، امری طبیعی، ذاتی و از پیش موجود نیست؛ بلکه همیشه باید ساخته شود. انسان‌ها باید همواره چیزها یا اشخاص را طبقه‌بندی کنند و خود را در آن طبقه قرار دهند؛ به بیان دیگر، هویت را فقط می‌توان از طریق انکار آگاهانه ابهام و کنارگذاشتن تفاوت‌ها کسب کرد. عده‌ای هویت را برساخته‌ای «معرفتی» می‌دانند (تاجیک، ۱۳۸۴: ۴۴). در چارچوب این رویکرد، عده‌ای هویت را به مثابه برساخته‌ای ایدئولوژیک، برساخته‌ای جغرافیایی - سیاسی یا فرهنگی تلقی می‌کنند.

تلاش این پژوهش بر آن است تا با پیروی از آموزه‌های سازه‌انگاران در تأکید بر هویت و تأثیر عوامل فرهنگی در شکل‌گیری منافع و تصویر دولت‌ها از یکدیگر، راهبرد عمق‌بخشی انقلاب را در قالب همین مفاهیم، تبیین نماید. انتخاب سازه‌انگاری برای این مهم، ناظر به مدلول این رویکرد در اهمیت تأثیر ساخت نرم‌افزاری نظام ذهنی، باورها و هنجارها بر رفتار سیاست خارجی است؛ زیرا این رهیافت نسبت به ارزش‌ها، عقاید و کارکرد آنها در سیاست خارجی صحنه گذاشته، نقش غیرتبعی و مستقل آنها را در تجزیه و تحلیل، مداخله می‌دهد. ضمن اینکه، در تفسیر سازه‌انگاری با تأکید بر ساختار و پویایی زندگی بین‌المللی، منافع و مناسبات بازیگران و دولت‌ها، اموری متغیر در نظر گرفته می‌شود که براساس آن، دولت‌ها، منافع خود را در روند تعریف موقعیت‌ها و ایفای نقش‌ها تعریف می‌کنند. در مکتب سازه‌انگاری، دولت‌ها کنش‌گرانی اجتماعی به حساب می‌آیند که براساس منطبق تناسب (متناسب با هویت خود) عمل می‌کنند. بنابراین، برای شناسایی یا تبیین هویت آنها در نظام بین‌الملل، باید ابتدا به منابع بین‌ذهنی شکل‌دهنده به هویتشان توجه کنیم. منابع بین‌ذهنی می‌تواند در دو سطح ملی و بین‌المللی بر شکل‌گیری هویت دولت جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان مصدر انقلاب اسلامی تأثیرگذار بوده و باعث رفتار خاصی از سوی آن شود.

منابع معنایی و ساختارهای انگاره‌ای، با تعریف واقعیت برای جمهوری اسلامی ایران، به‌مثابه کنش‌گر سیاسی، عقلانیت وی را نیز شکل داده و به‌بروز رفتارها و سیاست‌هایی منجر می‌شوند که تنها به‌خاطر آنکه متناسب با این ساختارهای معنایی بوده‌اند، ایجاد شده‌اند. رفتارهایی که حتی از دیدگاهی واقع‌گرایانه می‌تواند موجودیت یا امنیت سرزمینی دولت را نیز به‌خطر اندازد. این ساختارهای معنایی، عواملی چون فرهنگ، قواعد و هنجارها هستند؛ اموری که هم جنبه شناختی و هم جنبه ارزشی دارند، قلمرو ممکنات را برای

کنش‌گر جمهوری اسلامی ایران تعریف کرده و به زندگی مادی او معنا و مفهوم می‌بخشند. این مشخصه هویتی برای دولت ج.ا.ا یک رسالت رهایی‌بخش قائل شده است که براساس آن، دولت خود را موظف می‌داند که ملت‌های تحت ستم را از سلطهٔ ستمگران داخلی و خارجی نجات دهد و آنها را به حقوق خود برساند. منشری در این زمینه معتقد است که این نقش هویتی جمهوری اسلامی ایران، در جنبهٔ داخلی به معنای استقلال و حاکمیت بر سرنوشت و توانایی ابتکار عمل است و در بعد خارجی متضمن آزادسازی انسان‌ها و ملت‌های دیگر از محدودیت و قیدوبندهایی است که آزادی انتخاب و اقدام آنها را محدود و یا متوقف می‌سازد (Menashri, 1990). به‌علاوه، برساخت‌گرایی از ویژگی‌های خاصی برخوردار است که کاربستش برای تبیین عمق‌بخشی انقلاب اسلامی را بیش از سایر نظریات استوارتر می‌سازد. درحقیقت، عناصر تغییردهندهٔ نظام بین‌الملل از منظر سازنده‌گرایی، درختوارهٔ تعلیلی از تغییر در سیاست خارجی و تغییر در منافع ملی دولت‌ها می‌باشد.

جدول ۱: عناصر تغییردهندهٔ نظام بین‌الملل از منظر سازنده‌گرایی

	هنجارهای ملی	هنجارهای فراملی	تعاملات اجتماعی	آگاهی‌های بشری		عقلانیت فراالزبوری	ساختارهای اجتماعی
	هویت ملی			هویت‌های اجتماعی	ساختارهای انگاره‌ای		
منافع ملی دولت‌ها				سیاست خارجی دولت‌ها			
تغییر در نظام بین‌الملل							

«هنجارها» مطابق این نظریه تعریف‌کنندهٔ «هویت‌ها» بوده و «هویت‌ها» نیز معرف «منافع» هستند، از این‌رو، اقتضا دارد که در تحلیل تطبیقی نیز هنجارهای مؤثر بر عمق‌بخشی انقلاب اسلامی مدنظر قرار گیرند. سررشتهٔ عمق‌بخشی انقلاب اسلامی به زنجیرهٔ بی‌شماری از عناصر تأثیرگذار همچون «تأثیر آموزه‌ها و تعلقات مذهبی، نگاه تاریخی و آرمان‌گرایی سنتی ایرانی‌ها نسبت به دوستان و دشمنان، محیط ذهنی و

پیرامونی» پیوسته است. اهمیت و جایگاه هنجارها با ویژگی‌ها و مختصات از این دست از آنجاست که مطابق رهیافت سازه‌انگاری با درک چگونگی تأثیرگذاری هنجارها بر هویت، می‌توان چگونگی تعریف منافع ملی را که اساس سیاست خارجی یک کشور است، درک کرد.

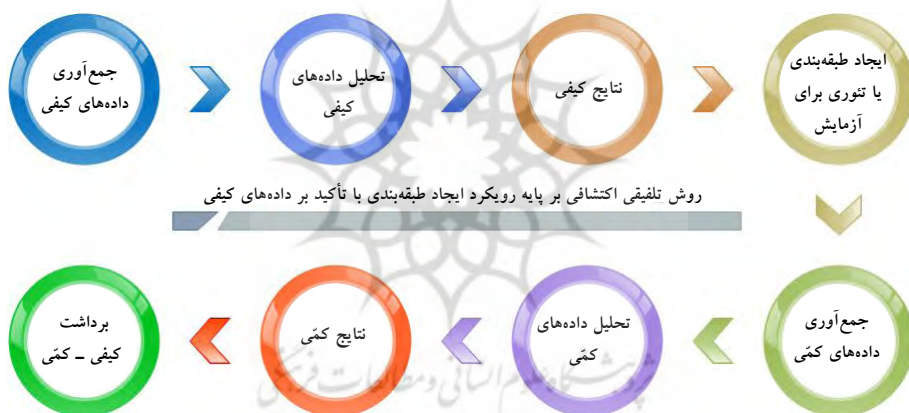
باین‌همه، با مرور ادبیات تحقیق متوجه می‌شویم که با وجود بهره‌های فراوانی که از مفهوم عمق راهبردی در راستای ترسیم مرزهای غیریت‌ساز عمق‌بخشی انقلاب اسلامی و همچنین از نظریه سازه‌انگاری در راستای امکان‌پذیر بودن تغییر در نظام بین‌الملل با تکیه بر هویت‌های هم‌افزا و ساخت هویت‌های هم‌گراساز می‌شود گرفت؛ پژوهشگر متوجه شد که نمی‌توان مدل مفهومی نظام‌مندی را پیشنهاد داد که بتواند همه ابعاد و جوانب پژوهش را تبیین کند و توضیح دهد و از آن طریق با استفاده از روش کیفی معیارها و سنجه‌های آن را مورد راستی‌آزمایی قرار دهد. بنابراین، مشخص شد که ماهیت پیچیده و چندگانه تحقیق حاضر با بهره‌گیری از روش گزندتئوری (Corbin & Strauss, 1990: 152) قابل تبیین خواهد بود.

روش تحقیق

چون پژوهش حاضر از جنس پژوهش‌های نظری است که هدف آن ارائه چارچوب تحلیلی برای فهم هرچه بهتر یک پدیده است، لذا از غلبه «نظریه بر عینیت» در قیاس با غلبه «عینیت بر نظریه» برخوردار است، لیکن به دلیل ماهیت چندگانه موضوعات جوامع پیچیده انسانی، اتخاذ روشی که دغدغه هر دو بعد موصوف را داشته باشد و «تعامل نظریه - عمل» بیش از تحلیل «نظریه و عمل» منجر به این شده است که موضوعات راهبردی با روش‌های ترکیبی‌ای همچون «نظریه داده‌بنیاد»^۱ - که از مزیت ترکیب نظریه و عمل برخوردارند - تحلیل شوند (افتخاری، ۱۳۹۱: ۵۶ - ۵۷). از این رو، چون به اقتضای ماهیت مسئله این تحقیق، استفاده از روش‌های نظری یا کاربردی صرف قادر به تبیین تمامی ابعاد آن نیست؛ بنابراین، از روش «نظریه‌پردازی داده‌بنیاد» بهره گرفته و به منظور ارتقای اعتبار آن، (Lewins & Silver, 2014: 135) مدل مناسب را با کمک نرم‌افزار MAXQDA12 ارائه نموده است.

راهبرد پژوهش

برای انجام این پژوهش از روش پژوهش تلفیقی^۱ استفاده شد. در رویکرد تلفیقی، پژوهش‌های کیفی و کمی می‌توانند از طریق ایفای نقش‌های مربوط یعنی کشف و تأیید، همدیگر را کامل کنند (Bryman, 2015: 145). برخی پژوهشگران معتقدند، روش کیفی برای کشف مضمون‌ها و روابط و روش کمی برای ارزیابی این مضمون‌ها به‌کار می‌روند. طبق این دیدگاه، روش کیفی، نقش اکتشافی و روش کمی، نقش تأییدی ایفا می‌کند. بروس بیدل و دونالد آندرسون استفاده از دو رویکرد مذکور را این‌گونه تصدیق می‌کنند: «این کاری نامناسب است که بخواهیم اثربخشی نسبی این دو روش را با هم مقایسه کنیم، زیرا هریک مقاصد متفاوتی دارند. به‌بیان کلی، همت روش اول به‌پدیدآیی بینش، معطوف شده است، در حالی که روش دوم در پی آزمون فرضیه‌هاست (Charmaz, 2006: 62). لذا برای انجام این پژوهش از سیر مراحل ذیل بهره گرفته شد:

شکل ۲: مدل ایجاد طبقه‌بندی با تأکید بر داده‌های کیفی

جامعه و نمونه آماری پژوهش

این پژوهش به‌دلیل اینکه از یک سو دارای ماهیت متنوع علمی بود و اساتید علوم راهبردی در خصوص برخی از جنبه‌های آن صاحب‌نظر بودند و از سوی دیگر دارای ماهیت اجرایی بود و فعالین حوزه راهبردی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، وزارت امور خارجه، سازمان فرهنگ

1. Mix method

و ارتباطات اسلامی و مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی هریک به‌فراخور گرایش حوزهٔ مأموریتی خود در این خصوص اقداماتی را انجام داده بودند، لذا سعی شد در انتخاب جامعهٔ نخبگانی به این موضوع نیز توجه شود تا الگوی نهایی استخراجی، قابلیت اجرایی - علمی داشته باشد. نهایتاً جامعهٔ آماری این تحقیق، ۲۴ نفر از خبرگانی هستند که هم‌زمان به «عمق‌بخشی انقلاب اسلامی» و «نظرات مقام معظم رهبری در این خصوص» تسلط داشته‌اند. حجم نمونهٔ پژوهش عبارت بود از:

جدول ۲: مقایسهٔ حجم نمونهٔ پژوهش

ردیف			تعداد (نفر)	فراوانی نسبی (درصد)
۱	ماهیت ارتباطی خبرگان با موضوع تحقیق	ارتباط علمی	۴	۱۶/۶۶
۲		ارتباط تجربی	۹	۳۷/۵
۳		ارتباط علمی - تجربی	۱۱	۴۵/۸۳
۱	سطح تحصیلات خبرگان	دکتری و معادل آن	۱۹	۷۹/۱۷
۲		فوق‌لیسانس	۵	۲۱/۱۳
۱	میزان فعالیت خبرگان تحقیق در عمق‌بخشی (سال)	زیر ۱۵ سال	۰	۰
۲		۱۵ تا ۲۰	۳	۱۲/۵
۳		۲۰ تا ۳۰	۴	۱۶/۷
۴		بیش از ۳۰	۱۷	۷۰/۸
مجموع			۲۴	۱۰۰

انتخاب نوع آزمون آماری

برای آزمون فرضیه‌های مربوط به سطوح، ابعاد و مؤلفه‌های عمق‌بخشی انقلاب اسلامی: اولاً: از آزمون اعتبارسنجی لاوشه استفاده شد. براساس نظر لاوشه^۱ (۱۹۷۵) که در اعتبارسنجی نتایج به‌دست‌آمده از دیدگاه خبرگان به‌کار می‌رود، ابتدا اهداف تحقیق به متخصصان ارائه شده و از آنها خواسته می‌شود تا مؤلفه‌ها را براساس طیف لیکرت طبقه‌بندی کنند و نسبت به اعتبار آن نظر دهند. حداقل مقدار CVR قابل قبول برای نمونهٔ ۲۵ نفره برابر ۰/۳۷ است (یوسفی، ۱۳۹۵).

ثانیاً: اولویت‌بندی مؤلفه‌های سؤالات فرعی، مستلزم به‌کارگیری فن‌های مقیاس‌پردازی^۲ است. در ادبیات سنجش به‌مجموعهٔ اصول و قواعد و روش‌هایی که برای رتبه‌بندی پدیده‌ها

1. Lawshe
2. Scaling

به کار می‌روند، مقیاس‌پردازی یا مقیاس‌بندی گویند (Bryman, 2015) به نقل از رانکن و همکاران، ۲۰۰۴). در این مرحله برای اولویت‌بندی مؤلفه‌های اصلی از آزمون رتبه‌بندی فریدمن^۱ استفاده شد.

ثالثاً: در خصوص اعتبار پرسشنامه نیز نتایج آزمون آلفای کرونباخ نشان داد که میزان آلفای سؤالات پرسشنامه تحقیق، برابر ۰/۹۰۹ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی بیشتر و بیانگر قابلیت اعتماد بالای پرسشنامه تحقیق است.

تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق

ورود داده‌ها و کدگذاری آنها

ابتدا در بخش کیفی پژوهش، متن‌های منتخب از میان بیش از ۱۶۰۰ متن و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری، در نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی MaxQDA12 وارد و به کدگذاری باز آنها مبادرت شد. در این مرحله تعداد ۴۱۹ سخنرانی دارای حداقل «یک کد» شدند. در فرایند بازخوانی چندین باره سگمنت‌های الحاقی^۲، ۲ پرونده نیز حذف شدند و تعداد ۴۱۷ پرونده متنی^۳ مبنای تحلیل قرار گرفت. محقق سعی نمود همه پرونده‌های متنی مزبور را بدون تلاش برای کدگذاری آنها خوانش نماید تا در جریان فضای کلی متن قرار گیرد. سپس در گام بعدی، هر قسمت از متن مزبور که امکان کمک به محقق در راستای فهم دیدگاه‌ها و ادراکات مقام معظم رهبری، در خصوص عمق‌بخشی انقلاب اسلامی را داشتند، مشخص شد. بدیهی بود که نیازی به‌الصاق یک یا چند کد توصیفی به هر قطعه‌ای از متن نبود. لیکن بعضاً نیاز می‌شد تا یک توضیح^۴ کوتاه درمورد آنچه در سگمنت مشخص شده مهم بود در کنار آن نوشته شود. طبیعتاً در این مرحله از اندیشیدن و پس‌کاوی نص عبارات متن و یا تفسیر احتمالی آنها مبتنی بر یک نظریه مشخص، پرهیز شد. نهایتاً در آخرین گام این مرحله، از آن توضیحات اولیه برای نام‌گذاری کدهای توصیفی استفاده شد. بعضاً به یک سگمنت مشخص از متن، بیش از یک کد توصیفی نسبت داده شد. این کدهای برگرفته از تک‌کلمات یا عبارات کوتاه خود - تشریح^۵ بودند که کاملاً نزدیک به داده‌ها باقی مانده و از عینیت زیادی در قیاس با سطوح انتزاعی تر «مفاهیم» و «مقوله‌ها» برخوردار بودند. در اتمام اولین مرحله خوانش پرونده‌ها، تعداد ۲۵۴۱ سگمنت از کل

1. Friedman Test

۲. قطعه‌های متنی مورد استناد که به یکی از کدها الحاق شده است؛ در ادبیات نرم‌افزار مکس کیودا، سگمنت خوانده می‌شوند

3. Text documents: 417

4. Comment

5. Self-explanatory

شکل ۳: نمونه کدگذاری پرونده‌ها در نرم‌افزار مکس کوبدا

پرونده مشاهده شده در شکل ۳ حاوی متن سخنرانی مقام معظم رهبری در جمع شرکت‌کنندگان کنفرانس حمایت از انتفاضة فلسطین در تاریخ ۹ مهرماه ۱۳۹۰ است که ۶۲ کد از کدهای تولیدی در آن به چشم می‌خورد. برخی از این کدها به‌عنوان نمونه در جدول ۳ به‌همراه درختواره مربوط به هرکد به‌نمایش درآمده است:

جدول ۳: نمونه کدهای هر پرونده در نرم افزار مکس کیودا

سگمنت مستند کد مربوطه	درختواره کد
مقاومت فلسطینی، حرکتی ضد تروریست های جرّار و حرکتی انسانی و مقدس است.	ابعاد عمق بخشی انقلاب اسلامی / وُسع افزائی انقلاب اسلامی / گفتمان سازی / آرمان فلسطین
فلسطین به جای تکیه بر دولت های عربی و بدون دست دراز کردن به سوی مجامع جهانی، از قبیل سازمان ملل - که شریک جرم دولت های استکباری بودند - به خود، به جوانان خود، به ایمان عمیق اسلامی خود و به مردان و زنان فداکار خود تکیه کرد. این، کلید همه فتوحات و موفقیت هاست.	ابعاد عمق بخشی انقلاب اسلامی / وُسع افزائی انقلاب اسلامی / الزامات نهضت سازی / تکیه به توان درونزا / استفاده از ظرفیت جوانان / انتظارات از جوانان

در این جدول شجره هرکد شامل درختواره‌ای از کدهاست که مسیری از عینیت تا انتزاع را طی نموده و به ظهور مقوله‌ها کمک می‌نمایند. مثلاً در درختواره:

ابعاد عمق بخشی انقلاب اسلامی

وُسع افزائی انقلاب اسلامی

الزامات نهضت سازی

تکیه به توان درونزا

استفاده از ظرفیت جوانان

انتظارات از جوانان

عینی ترین عضو درختواره فوق، زیرکد «انتظارات از جوانان» است و انتزاعی ترین عضو نیز «ابعاد عمق بخشی انقلاب اسلامی» است. این درختواره‌ها که پس از اتمام کدگذاری اولیه متن، با بازخوانش های مکرر و امکان سنجی ادغام کدهای هم پوش، تولید شده اند، کدهای توصیفی نهایی را برای مرحله دوم آماده می کنند. با تداوم مستمر این روند، نهایتاً پس از خوانش چندین باره متون مذکور تعداد ۷۱ کد (اعم از سرکدها و زیرکدها) تولید شدند.

تخلیص سگمنت ها

در ادامه تحقیق، به تخلیص (سامارین) ۲۵۰۱ سگمنت تولید شده در مرحله قبل پرداختیم. به این معنا که هر پاراگراف الحاقی به هر کد را بازخوانی مجدد نموده، در بخش جدول

تخلیصی^۱ نرم‌افزار وارد نمودیم. به‌گونه‌ای که برای هریک از کدهای دارای سگمنت‌ها، جدولی حاوی تخلیص‌های صورت‌گرفته، ایجاد شد. از ویژگی‌های برجسته نسخه ۱۲ نرم‌افزار مکس کیودا امکان خروجی‌گیری تخلیص‌های صورت‌گرفته توسط محقق از نرم‌افزار است. به‌منظور جلوگیری از اطاله بحث، در این قسمت صرفاً نمونه‌ای از سامارایزهای تولیدشده نشان داده می‌شود تا در ادامه تحقیق، به‌دسته‌بندی مقوله‌های استحصالی از آنها اشاره شود. جدول ۴ نمونه تخلیص (سامارایز) سگمنت‌های کدهای بازتاب، صدور و وسع‌افزائی انقلاب اسلامی را نمایش می‌دهد.

جدول ۴: نمونه تخلیص (سامارایز) سگمنت‌ها

مستناد (تاریخ و مخاطبین)	تخلیص متن، درخصوص «بازتابش انقلاب اسلامی»
۱۳۶۹/۱۰/۱۰ فرماندهان کمیته	بازتاب، غیر ارادی است. خودجوش است.
۱۳۷۰/۰۴/۱۸ مسئولان وزارت امور خارجه	استفاده از ظرفیت امام خمینی(ره) برای بازتاب انقلاب اسلامی
۱۳۷۰/۰۴/۲۳ کارگزاران حج	استفاده از ظرفیت حج برای بازتاب انقلاب اسلامی
۱۳۷۰/۰۴/۲۵ دفتر هنر و ادبیات مقاومت	استفاده از ظرفیت عاشورا برای بازتاب انقلاب اسلامی
۱۳۷۰/۱۱/۱۳ کارگزاران نظام	استفاده سایر ملت‌ها از تجربه انقلاب اسلامی
۱۳۷۲/۰۱/۰۴ خطبه‌های نماز عید فطر	بازتاب برخلاف صدور انقلاب، غیر ارادی است. صدور انقلاب یک‌بار است و بازتاب آن مستمر

از ادغام جداول سامارایز کدهای بازتاب، صدور و وسع‌افزائی انقلاب اسلامی و بازآرائی مفاهیم تولیدشده به‌جداول مقوله - مؤلفه تحلیل‌های کیفی رایانه‌پایه^۲ دست یافتیم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۵: مقوله - مؤلفه تحلیل کیفی رایانه‌پایه کدهای بازتاب، صدور و وسع‌افزایی انقلاب اسلامی

ردیف	مقوله	مؤلفه
۱	تمایزات وسع‌افزایی با بازتاب و صدور	درس‌گرفتن ملت‌ها از تجارب موفق جمهوری اسلامی ایران طبیعی بوده و صدور انقلاب نیست، بلکه بازتاب است. (الگوگیری، بازتاب است)
۲		صدور در انقلابات مارکسیستی است در انقلاب اسلامی، تبیین، ممیزه است.
۳		نظام جمهوری اسلامی ایران در صدد صدور انقلاب نیست.
۴		بازتاب برخلاف صدور انقلاب، غیرارادی است.
۵		صدور انقلاب یک‌بار است و بازتاب آن مستمر
۶		در بازتاب، ارتباط سازمانی وجود ندارد. تمایز بازتاب با وسع‌افزایی
۷		در بازتاب، حمایت معنوی و سیاسی وجود دارد. در وسع‌افزایی حمایت‌ها فراتر است. (قدرت‌نمایی)
۶-۱	ظرفیت‌های مورد استفاده در بازتاب	جوانان روز قدس امام خمینی (ره) عاشورا دفاع مقدس حج و ارتباط چهره‌به‌چهره
۷		عملکرد جمهوری اسلامی ایران در قبال فلسطین
۸		نفوذ روحانیت شیعی در محیط‌های متجانس
۹		«فطرت همسان انسانی» در محیط‌های نامتجانس
۱۰		رسانه‌ها برای رسانش پیام‌های انقلاب
۱		اسلامی‌شدن جنبش‌های مقاومت در فلسطین
۲		یازگیری میان سایر ملل متجانس و نامتجانس
۳		استفاده سایر ملت‌ها - حتی نامتجانس‌ها - از تجربه انقلاب اسلامی
۴		فتوحات فکری اندیشمندان مسلمان در میدان فکری
۵		ایجاد امید در دنیای اسلام در جهت حل مسئله فلسطین و مقابله با اشغالگری رژیم صهیونیستی
۶	شمرات بازتاب انقلاب اسلامی	ظهور خیزش اسلامی و نهضت بازگشت به معارف اسلام در جهان اسلام
۷		تغییر معادله مقاومت در منطقه با کمک جمهوری اسلامی (از سنگ تا موشک!)
۱		عدم توسل به زور برای تحمیل فکر و اندیشه به دیگران
۲		اتکا به ایمان و نهضت جهانی اسلام
۳		فرایندی‌بودن روند معقول و منطقی‌پیشنازی شعارهای انقلاب و تأثیر بر ملت‌های دیگر
۴		پدیده فرهنگی، توده‌ای و عمومی نیازمند هواداری و مراقبت
۵	ویژگی‌های بازتابش انقلاب اسلامی	ناگنجیدن در چهارچوب حصار جغرافیایی یک کشور (بازتابش در محیط‌های متجانس و نامتجانس)
۶		انتشار طبیعی تفکر انقلاب اسلامی

ادامه جدول ۵: مقوله - مؤلفه تحلیل کیفی رایانه پایه کدهای بازتاب، صدور و وسع افزائی انقلاب اسلامی

ردیف	مقوله	مؤلفه
۱	اهداف عمق بخشی انقلاب اسلامی	باز تولید معارف والای اسلامی به منظور هویت خواهی، هویت یابی و وظیفه شناسی ملت های مسلمان (هدایت)
۲		توسعه عمق سیاسی و نفوذ راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران
۳		تغییر در جغرافیای قدرت دنیا و نفی نظام غیر عادلانه جهانی دوگانه سلطه گر و سلطه پذیر
۴		نفوذ فزاینده انقلاب اسلامی میان ملت ها
۵		کسب عقبه عاطفی و فکری ملت ها با توسعه تفکر انقلاب
۱	مظاهر بازتاب انقلاب اسلامی	استقبال مردم کشورهای مختلف از مقامات جمهوری اسلامی ایران در آن کشورها
۲		ایجاد احساس هویت اسلامی در مسلمانان جهان
۳		فراگیری نفرت از سیاست ها و سران دولت امریکا در اغلب نقاط دنیا
۴		زنده بودن تمایل مسلمان ها به مجاهدت در راه اسلام در همه کشورهای اسلامی برای احیای هویت اسلامی و عزت اسلامی
۵		موفقیت ج.ا.ا بر بازتاب انقلاب اسلامی تأثیر دارد
۶		بیداری جوانان دانشجو در سرتاسر دنیای اسلام با الگوگیری از بسیج
۷		امیدوارتر شدن ملت های جهان با ایستادگی جمهوری اسلامی ایران
۸		تحسین ایستادگی و استقلال سیاسی ج.ا.ا از سوی برخی از ملت ها و دولت های جهان
۹		الهام بخشی و واداشتن ملت ها و دولت ها به ایستادگی در برابر نظام سلطه
۱۰		دلگرمی و اعتزاز ملت ها و دولت های جهان به قدرت معنوی بروز یافته ج.ا.ا در برخی عرصه ها
۱۱		بیداری اسلامی و معنویت گرایی در کشورهای گوناگون مرهون بازتاب انقلاب اسلامی است.
۱۲		اظهار ارادت ملت های مسلمان در آسیا و آفریقا به امام و انقلاب و طرفداری از نظام اسلامی
۱	مظاهر عمق بخشی انقلاب اسلامی	همسویی و موضع گیری ملت های مسلمان جهان به نفع انقلاب اسلامی
۲		همراهی دل های مردم در داخل کشورهای اسلامی با جمهوری اسلامی
۳		بلندشدن شعارهای انقلابی در خیلی از کشورها
۴		حضور پرشور جوانان در صحنه های پُرخطر فلسطین و لبنان با الگوگیری از بسیج
۵		تشکیل هسته های حزب الله در دنیای اسلام
۶		اعتراف دشمن به نفوذ تعیین کننده ایران در منطقه
۷		همراهی دل های مردم در داخل کشورهای اسلامی با جمهوری اسلامی
۸		اظهار ارادت ملت های مسلمان به امام خمینی (ره)
۹		حمایت ملت های مسلمان از روز قدس
۱۰		حمایت ملت های مسلمان از یک فتوای امام خمینی (ره)

ادامه جدول ۵: مقوله - مؤلفه تحلیل کیفی رایانه پایه کدهای بازتاب، صدور و وسع افزائی انقلاب اسلامی

مؤلفه	مقوله	ردیف
تیین، تبلیغ و تحریر جامعه المصطفی (ص) جامعه المرتضی (ع) سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی دیپلماسی معتقد به اسلام انقلابی (مستقل، شجاع، مدافع مظلومین، مخالفت صریح با استعمار و استثمار)	ابزار و شیوه‌های عمق‌بخشی انقلاب اسلامی	۱ - ۳
		۴ و ۵
		۶ و ۷
		۸
		۹ و ۱۰
علمان و متفکران	جوان‌های سپاه پاسداران	
طرح سؤالات بیدارگرانه ملی تدوین راهکارهای الهام‌بخشی در منطقه توسط مسئولان اجرایی بهره‌برداری از عملکرد انقلاب اسلامی در قبال مسئله فلسطین استفاده از فرصت «بیداری اسلامی» برای عمق‌بخشی انقلاب اسلامی به‌چالش کشانیدن اقدامات نظام سلطه در خصوص بحران آفرینی، جنگ آفرینی و ایجاد نظام‌های خشن و قسی‌القلب مثل اسرائیل انتشار کتب خاطرات دفاع مقدس رساندن پیام مقاومت و ایستادگی به ملت‌ها اعلام صریح مواضع اسلامی در سیاست خارجی تشکیل و سازماندهی هسته‌های مقاومت مسلمانان، عمق راهبردی نظام اسلامی محیط‌های متجانس و نامتجانس ایران در مرکزیت خیمه فرماندهی جنگ عزم‌ها	اقدامات اجرایی عمق‌بخشی انقلاب اسلامی	۱
		۲
		۳
		۴
		۵
		۶
		۷
		۸
		۹
		۱
عمق‌بخشی انقلاب	۲	
	۳	
مبانی عمق‌بخشی انقلاب اسلامی	۱	
	۲	
نگوییم ملت‌های انقلابی از کجا الهام گرفته‌اند! صبر و بصیرت؛ راز پیروزی و انتشار حق در طول تاریخ در میان بشر نیاز به فهم کارساز مباحث اسلامی برای حل مسائل روز دنیا حفظ دور «تک همه‌جانبه» متولیان عمق‌بخشی اجتناب از دامن‌زدن به اختلاف شیعه و سنی تحول معنوی و روحی اعماق ضمائر انسان‌ها عدم توهین به مقدسات برخی از مسلمانان	ضرورت‌ها و الزامات عمق‌بخشی انقلاب اسلامی	۱
		۲
		۳
		۴
		۵
		۶
		۷
دفاع از مظلوم		
نفی استعمار و استثمار		

ادامه جدول ۵: مقوله - مؤلفه تحلیل کیفی رایانه پایه کدهای بازتاب، صدور و وسع‌افزایی انقلاب اسلامی

مؤلفه	مقوله	ردیف
برخورداری دستگاه دیپلماسی کشور از روحیه انقلابی و پابندی شدید به اصول و آرمان‌ها (درعین تعارفات دیپلماسی)	الزامات دستگاه سیاست خارجی در عمق‌بخشی انقلاب اسلامی	۱
		۲
		۳
		۴
		۵
		۶
		۷
عزت‌مندی، حکمت‌مداری و مصلحت‌سنجی	الزامات حکمت‌مداری	۱
		۲
		۳
برخورداری از فناوری‌های پیشرفته ارتباطی	الزامات دستگاه تبلیغاتی در عمق‌بخشی انقلاب اسلامی	۱
		۲
		۳
		۴
		۵
ورود خردمندان و با منطبق در عرصه دیپلماسی	الزامات حکمت‌مداری	۱
شناخت صحنه		۲
شناخت نظام سلطه و استکبار		۳
تکیه بر استقلال و عزت اجتماعی	الزامات دستگاه تبلیغاتی در عمق‌بخشی انقلاب اسلامی	۱
شناخت دوست و دشمن		۲
عزت‌مندی، حکمت‌مداری و مصلحت‌سنجی		۳
برخورداری از فناوری‌های پیشرفته ارتباطی		۴
استفاده از ظرفیت‌های هنر		۵
تسلط به شگردهای عملیات روانی	الزامات دستگاه تبلیغاتی در عمق‌بخشی انقلاب اسلامی	۱
تسلط به شگردهای عملیات روانی		۲
تسلط به شگردهای عملیات روانی		۳
تسلط به شگردهای عملیات روانی		۴
تسلط به شگردهای عملیات روانی		۵

در این مرحله، آخرین اقدام در نرم‌افزار مکس کیودا روی کدها - که عبارت است از انتزاعی‌ترنمودن کدها، در اثر بازآرایی چینش‌های مختلف زیرکدهای تحقیق - صورت می‌گیرد. این اقدام از طریق قابلیت افزوده نسخه ۱۲ این نرم‌افزار، با عنوان «کدگذاری خلاقانه» صورت گرفت. با تداوم روند فوق، دو کد «الگوپرووری» و «سطوح عمق‌بخشی انقلاب اسلامی» به‌عنوان «کدهای سطح یک» به‌مثابه انتزاعی‌ترین سطوح کدها تولید شدند. نهایتاً براساس خروجی این بخش نرم‌افزار، این کدها دارای زیرکدهایی شدند که آمار یکی از آنها در جدول ۶ به‌نمایش درآمده است.

جدول ۶: فراوانی زیرکدهای کد سطوح عمق بخشی انقلاب اسلامی در مقیاس پرونده‌ها

نام سرکد اصلی	فراوانی پرونده‌های حاوی زیرکدها	درصد از کل پرونده‌ها	درصد از پرونده‌های حاوی این کد
وُسع‌افزائی انقلاب اسلامی	۳۳۰	۷۹/۱۴	۸۱/۶۸
بازتابش انقلاب اسلامی	۲۶۲	۶۲/۸۳	۶۴/۸۵
صدور انقلاب اسلامی	۱۲	۲/۸۸	۲/۹۷
پرونده‌های حاوی این کد	۴۰۴	۲۶/۸۸	۱۰۰/۰۰
پرونده‌های فاقد این کد	۱۳	۳/۱۲	-
جمع کل	۴۱۷	۱۰۰/۰۰	-

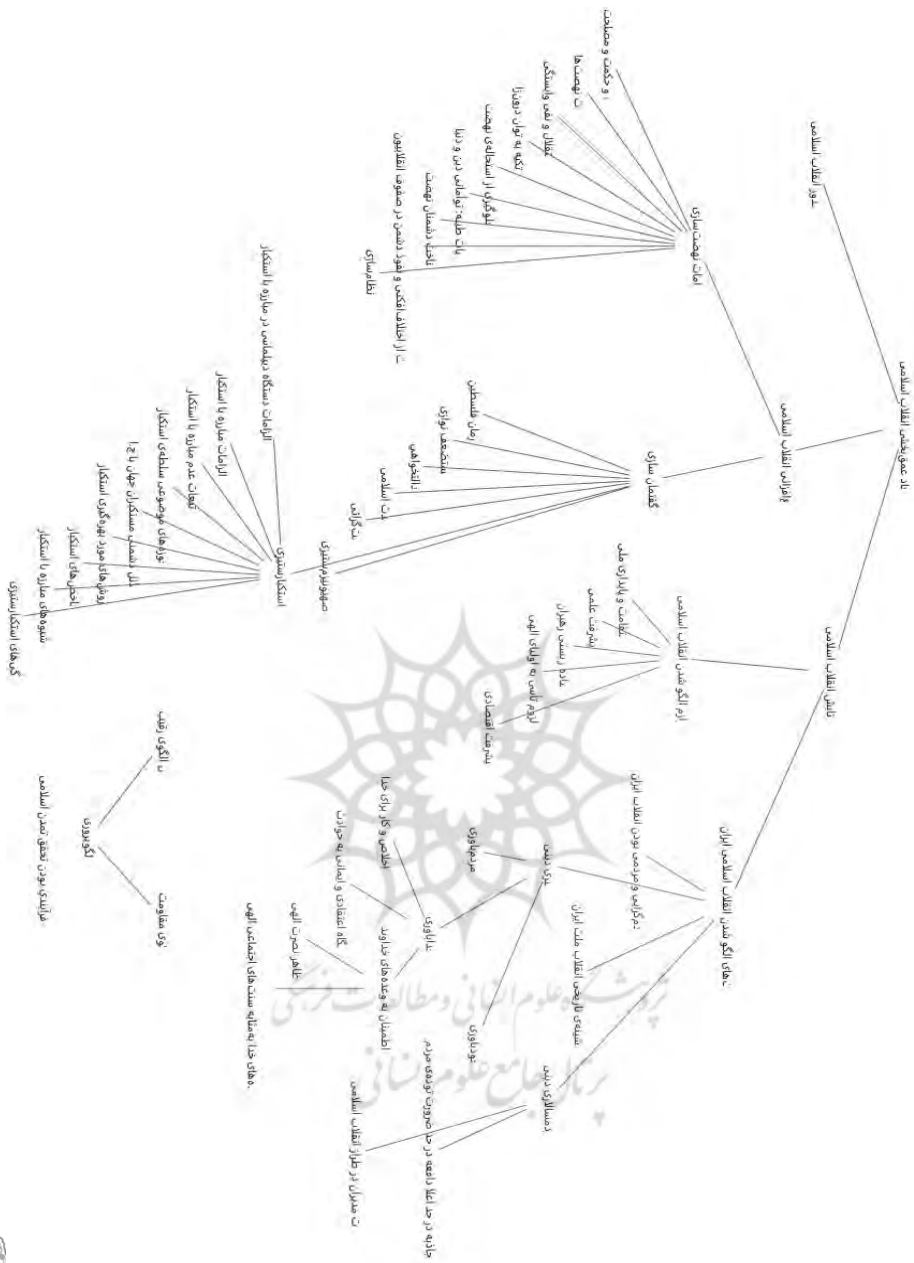
همان‌گونه که در جدول ۶ فراوانی زیرکدهای کد سطوح عمق بخشی انقلاب اسلامی در مقیاس پرونده‌ها مشاهده می‌شود، از ۴۰۴ پرونده حاوی کد «ابعاد عمق بخشی انقلاب اسلامی»، ۸۱/۶۸ درصد - که ۳۳۰ پرونده را شامل می‌شود - حاوی زیرکد «وُسع‌افزائی انقلاب اسلامی» و ۲۶۲ پرونده، با حدود ۶۴/۸۵ درصد حاوی زیرکد «بازتابش انقلاب اسلامی» و همچنین ۱۲ پرونده، با حدود ۲/۹۷ درصد حاوی زیرکد «صدور انقلاب اسلامی» می‌باشند. در این کد به دلیل آنکه، بخشی از پرونده‌ها هم‌زمان دو زیرکد را شامل بوده‌اند؛ از این رو جمع فراوانی نسبی آنان فراتر از ۱۰۰ درصد خواهد بود.

مدل اولیه بخش کیفی تحقیق

با مجموع اقدامات فوق، نرم‌افزار مکس کیودا آماده اخذ خروجی اصلی - نگاشت (گراف) الگوی روابط بین کدها و زیرکدها - شد. این خروجی، محصول نهایی تمامی نرم‌افزارهای تحلیل داده‌های کیفی رایانه‌پایه^۱ را تشکیل می‌دهد. در شکل ۴ این نگاشت، ترسیم شده است:

پرتال جامع علوم انسانی

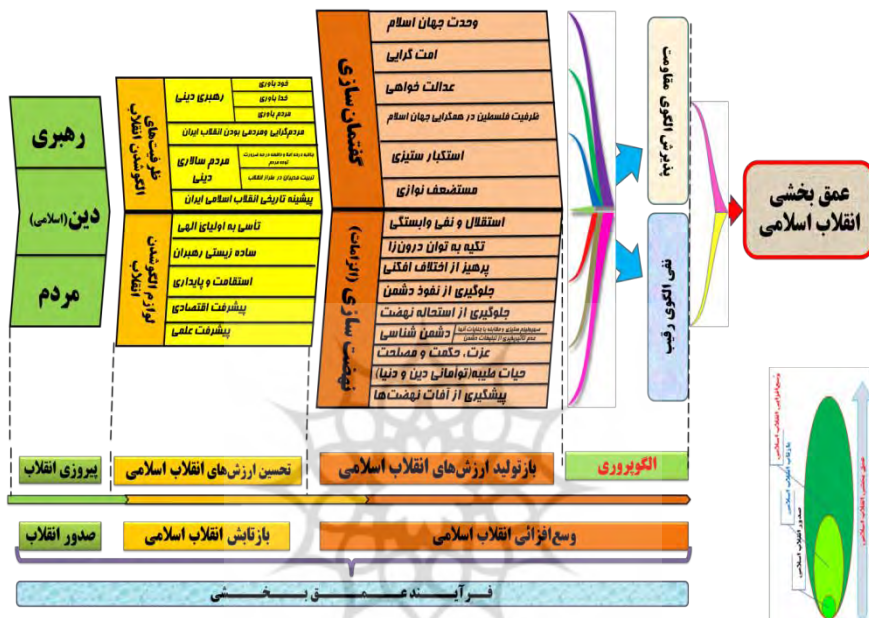

شکل ۴: خروجی اصلی نرم‌افزار مکس کیودا ۱۲ از داده‌های تحقیق

این نگاشت، مبنای مرحله بعدی تحقیق - اعتبارسنجی دلفی مدل تولیدی - شد.

اعتبارسنجی الگو

در مرحله نخست اعتبارسنجی الگو، فرایند تصحیح سازه صورتی و تغییرات مکرر آن مبتنی بر روش دلفی به صورت «رفت و برگشتی» تا وصول به اجماع نظری خبرگان موصوف، ادامه یافت. شکل ۵ آخرین نسخه مدل استحصالی از فاز نهائی اجرای روش دلفی را به تصویر کشیده است

شکل ۵: آخرین نسخه مدل استحصالی از فاز نهائی اجرای روش دلفی

اعتبار سطوح عمیق‌بخشی انقلاب اسلامی در الگوی تحقیق

بدین منظور از خبرگان تحقیق خواسته شد تا در خصوص اعتبار سطوح و ابعاد احصائی الگوی پیشنهادی در قالب طیف ۵ سطحی لیکرت اظهار نظر نمایند. جدول ۷ ضریب سی.وی.آر پاسخ خبرگان را نشان می‌دهد:

جدول ۷: ضریب سی.وی.آر پاسخ خبرگان تحقیق در خصوص سطوح و ابعاد الگو

ردیف	سؤال	CVR
۱	سطح اول: صدور انقلاب اسلامی	۰/۷۶
۲	سطح دوم: بازتابش انقلاب اسلامی	۰/۷۲
۳	سطح سوم: وسع‌افزایی انقلاب اسلامی	۰/۹۳
۴	«ظرفیت‌های الگوشدن انقلاب اسلامی»	۰/۶۴
۵	«لوازم الگوشدن انقلاب اسلامی»	۰/۵۹
۶	«گفتمان‌سازی و ترویج گفتمان‌های مطلوب»	۰/۸۴
۷	«نهضت‌سازی»	۰/۶۷

چنانچه در جدول فوق دیده می‌شود در تمامی سطوح سه‌گانه و ابعاد چهارگانه میزان شاخص اعتبار CVR آن سطح از دیدگاه خبرگان از نصاب (۰/۳۷) بالاتر است و در حد قابل قبول می‌باشد. پس می‌توان گفت که خبرگان تحقیق، هر ۳ سطح و ۴ بُعد مذکور در الگوی پیشنهادی عمقبخشی خارجی انقلاب اسلامی را منتج از اندیشه‌ی مقام معظم رهبری می‌دانند. همچنین نتایج همین آزمون^۱ در خصوص مؤلفه‌های الگو نیز نشان داد که خبرگان تحقیق، هر ۲۴ مؤلفه فوق‌الذکر در الگوی عمقبخشی خارجی انقلاب اسلامی، منتج از اندیشه‌ی مقام معظم رهبری را - که در بخش کیفی این تحقیق پیشنهاد شده بود - تأیید نموده و آنها را در فرایند عمقبخشی خارجی انقلاب اسلامی مؤثر می‌دانند.

لازم به ذکر است که برای سنجش نرمالیت داده‌ها از آزمون شاپیرو - ویلک^۲ با سطح اطمینان ۹۹ درصد ($p < 0.01$) استفاده و مشخص شد که هیچ‌یک از متغیرها دارای توزیع پهنجار نمی‌باشند.

آزمون خی‌دو (χ^2) برای بررسی معنی‌داری مؤلفه‌ها

باتوجه به غیرنرمال بودن داده‌ها از آزمون χ^2 تک‌متغیری استفاده شد. هدف اصلی این آزمون، مقایسه فراوانی مشاهداتی با عدد ۳ به‌عنوان میانگین نظری، به‌مثابه «فراوانی‌های موردانتظار» است. همان‌طور که در جدول ۸ دیده می‌شود به‌جز گویه «تأسی به اولیای الهی» در ردیف ۵ آن جدول، ۲۳ مؤلفه دیگر از لحاظ آماری در سطح اطمینان ۹۵ درصد، معنی‌دار هستند ($sig < 0.05$). این بدین معناست که با وجود تأیید الگوی استحصالی محقق در خصوص طراز عمقبخشی خارجی انقلاب اسلامی، لیکن هم‌گرایی کافی میان خبرگان

۱. با هدف پرهیز از اطاله بحث، جدول مربوطه حذف شده است.

2. Shapiro-Wilk

تحقیق، درخصوص تأیید نظر محقق - دالّبر وجود مؤلفه «تأسی به اولیای الهی»، (مربوط به بُعد «لوازم الگوشدن انقلاب اسلامی ایران») در فرایند استحصال الگوی عمق‌بخشی انقلاب اسلامی از نظرات مقام رهبری - وجود ندارد.

جدول ۸: نتایج آزمون خی دو مولفه‌ها

ردیف	مؤلفه‌ها	نتایج خی دو		
		آماره	Df	Sig.
۱	مردم‌گرایی و مردمی‌بودن انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷	۱۵/۵۲۴	۳	۰/۰۰۱
۲	رهبری دینی انقلاب	۳۲/۲۸۶	۳	۰/۰۰۰
۳	پیشینه تاریخی انقلاب اسلامی	۱۳/۲۳۸	۳	۰/۰۰۴
۴	نظام‌سازی مبتنی بر مردم‌سالاری دینی	۱۱/۱۴۳	۳	۰/۰۱۱
۵	تأسی به اولیای الهی	۵/۸۱۰	۳	۰/۱۲۱
۶	ساده‌زیستی رهبران	۱۲/۲۸۶	۳	۰/۰۰۶
۷	پیشرفت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران	۱۸/۰۰۰	۳	۰/۰۰۰
۸	پیشرفت علمی جمهوری اسلامی ایران	۱۲/۴۷۶	۳	۰/۰۰۶
۹	استقامت و پایداری ملی	۱۹/۹۰۵	۳	۰/۰۰۰
۱۰	وحدت جهان اسلام	۱۷/۶۱۹	۳	۰/۰۰۱
۱۱	امت‌گرایی	۲۱/۸۱۰	۴	۰/۰۰۰
۱۲	عدالت‌خواهی	۲۶/۶۱۹	۴	۰/۰۰۰
۱۳	آرمان فلسطین	۲۶/۳۳۳	۴	۰/۰۰۰
۱۴	استکبارستیزی	۲۱/۸۱۰	۳	۰/۰۰۰
۱۵	مستضعف‌نوازی	۱۴/۷۶۲	۳	۰/۰۰۲
۱۶	استقلال و نفی وابستگی نهضت‌ها از سوی رهبران و توده‌هواداران	۲۰/۲۸۶	۳	۰/۰۰۰
۱۷	مراقبت رهبران نهضت‌ها از اختلاف‌افکنی دشمنان	۳۵/۹۰۵	۳	۰/۰۰۰
۱۸	جلوگیری نهضت‌ها از نفوذ دشمنان	۲۲/۹۵۲	۳	۰/۰۰۰
۱۹	جلوگیری نهضت‌ها از استحاله نهضت	۲۱/۰۴۸	۳	۰/۰۰۰
۲۰	شناخت دشمنان نهضت و دشمنی‌شناسی	۱۰/۳۸۱	۳	۰/۰۱۶
۲۱	حرکت رهبران نهضت مبتنی بر اصول عزت، حکمت و مصلحت	۲۴/۴۲۹	۴	۰/۰۰۰
۲۲	باورداشت توأمانی دین و دنیا (هم‌رخدادی رفاه مادی و تعالی معنوی) از سوی رهبران نهضت‌ها	۲۱/۸۱۰	۳	۰/۰۰۰
۲۳	پایش مستمر و پیشگیری از آفات مبتلابه نهضت‌ها	۱۵/۳۳۳	۳	۰/۰۰۲
۲۴	کار تشکیلاتی قبل از پیروزی و نظام‌سازی بعد از پیروزی نهضت‌ها	۲۳/۷۱۴	۴	۰/۰۰۰

براساس نتایج به‌دست‌آمده از آزمون‌های لاوشه و خی‌دو، روی داده‌های این پژوهش فرضیه‌های آماری تحقیق تأیید می‌شود، لیکن درخصوص مؤلفه «تأسی به اولیای الهی» از بُعد «لوازم الگوشدن انقلاب اسلامی ایران» باوجود معتبربودن در آزمون لاوشه، به‌دلیل ناهمگرایی کافی میان نظرات خبرگان تحقیق، از منظر آزمون خی‌دو معنی‌دار نیست. بنابراین، از بین ۲۴ مؤلفه احصائی محقق، برای الگوی مدنظر مقام معظم رهبری درخصوص عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی در محیط‌های متجانس و نامتجانس، ۲۳ مؤلفه تأیید شده و تنها مؤلفه «تأسی به اولیای الهی» رد می‌شود.

اولویت‌بندی اجزای الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی

درخصوص رتبه‌بندی مؤلفه‌های هریک از ابعاد الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی، آزمون فریدمن و ضریب موزون - روی ۲۳ مؤلفه تأییدشده از مرحله قبل - اعمال شد. نتایج حاصله به شرح ذیل در جدول ۹ آمده است:

جدول ۹: معنی‌داری آزمون فریدمن در مقوله‌های محوری

Test Statistics	
۲۴	N تعداد پاسخ‌دهندگان
۸۷/۰۰۰	Chi-Square آماره خی‌دو
۵	Df درجه آزادی
۰/۰۰۰	Asymp. Sig. ضریب معنی‌داری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۱۰: رتبه‌بندی مقوله‌های کلیدی الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی

آزمون ضرب موزون			آزمون فریدمن		
ضریب موزون	مؤلفه	رتبه	Mean Rank	مؤلفه	رتبه
۰/۹۰۵	آرمان فلسطین	۱	۲۱/۰۲	آرمان فلسطین	۱
۰/۸۶۴	استکبارستیزی	۲	۲۱/۰۰	استکبارستیزی	۲
۰/۸۲۱	کار تشکیلاتی در قبل از پیروزی و نظام‌سازی بعد از پیروزی نهضت‌ها	۳	۲۰/۲۵	استقامت و پایداری ملی	۳
۰/۸۰۲	استقامت و پایداری ملی	۴	۲۰/۲	کار تشکیلاتی در قبل از پیروزی و نظام‌سازی بعد از پیروزی نهضت‌ها	۴
۰/۷۸۲	باورداشت توأمانی دین و دنیا (هم‌رخدادی رفاه مادی و تعالی معنوی) از سوی رهبران نهضت‌ها	۵	۲۰/۰۰	انسجام جهان اسلام	۵
۰/۷۶۵	ساده‌زیستی رهبران	۶	۱۹/۰۳	پیشرفت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران	۶
۰/۷۳۱	رهبری دینی انقلاب	۷	۱۹/۰۰	مستضعف‌نوازی	۷
۰/۷۲۵	پیشرفت اقتصادی ج.ا.ا	۸	۱۸/۲	پیشرفت علمی جمهوری اسلامی ایران	۸
۰/۷۰۱	نظام‌سازی مبتنی بر مردم‌سالاری دینی	۹	۱۸/۱۲	باورداشت توأمانی دین و دنیا (هم‌رخدادی رفاه مادی و تعالی معنوی) از سوی رهبران نهضت‌ها	۹
۰/۶۲۸	مراقبت رهبران نهضت‌ها از اختلاف‌افکنی دشمنان	۱۰	۱۷/۹۱	جلوگیری نهضت‌ها از نفوذ دشمنان	۱۰
۰/۶۱۲	پایش مستمر و پیشگیری از آفات مبتلابه نهضت‌ها	۱۱	۱۷/۹	ساده‌زیستی رهبران	۱۱
۰/۵۶۲	انسجام جهان اسلام	۱۲	۱۷/۶۵	رهبری دینی انقلاب	۱۲
۰/۵۲۱	شناخت دشمنان نهضت و دشمنی‌شناسی	۱۳	۱۷/۴۳	استقلال و نفی وابستگی نهضت‌ها از سوی رهبران و توده‌ هواداران	۱۳
۰/۵۰۴	مردم‌گرایی و مردمی‌بودن انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷	۱۴	۱۷/۲۶	پیشینه تاریخی انقلاب اسلامی	۱۴
۰/۴۹۶	حرکت رهبران نهضت مبتنی بر اصول عزت، حکمت و مصلحت	۱۵	۱۷/۱۲	حرکت رهبران نهضت مبتنی بر اصول عزت، حکمت و مصلحت	۱۵
۰/۴۹۲	استقلال و نفی وابستگی نهضت‌ها از سوی رهبران و توده‌ هواداران	۱۶	۱۷/۰۰	مردم‌گرایی و مردمی‌بودن انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷	۱۶
۰/۴۶۲	پیشرفت علمی ج.ا.ا	۱۷	۱۷/۰۰	شناخت دشمنان نهضت و دشمنی‌شناسی	۱۷
۰/۴۱۳	مستضعف‌نوازی	۱۸	۱۶/۸۱	عدالت‌خواهی	۱۸
۰/۴۰۸	امت‌گرایی	۱۹	۱۶/۱۸	امت‌گرایی	۱۹
۰/۴۰۱	پیشینه تاریخی انقلاب اسلامی	۲۰	۱۶/۰۲	استقلال و نفی وابستگی نهضت‌ها از سوی رهبران و توده‌ هواداران	۲۰
۰/۳۸۶	جلوگیری نهضت‌ها از نفوذ دشمنان	۲۱	۱۵/۹۲	جلوگیری نهضت‌ها از استحاله نهضت	۲۱
۰/۳۸۱	عدالت‌خواهی	۲۲	۱۵/۹	پایش مستمر و پیشگیری از آفات مبتلابه نهضت‌ها	۲۲
۰/۳۶۵	پایش مستمر و پیشگیری از آفات مبتلابه نهضت‌ها	۲۳	۱۵/۷۱	جلوگیری نهضت‌ها از نفوذ دشمنان	۲۳

براین اساس و مبتنی بر نظر خبرگان تحقیق مؤلفه‌های «آرمان فلسطین» و «استکبارستیزی» از مؤلفات بُعد «گفتمان‌سازی» در سطح «وسع‌افزایی انقلاب اسلامی» بیشترین تأثیر را بر عمق‌بخشی انقلاب اسلامی در محیط‌های متجانس و نامتجانس دارند.

نتایج تحقیق

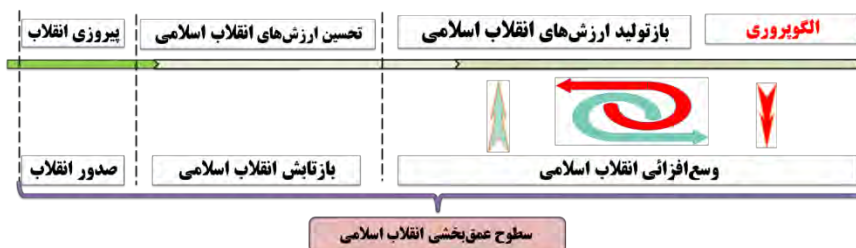
در نگاه مقام معظم رهبری، برای دفع تهدیدات منافع امنیت ملی و کسب و ارتقای آن منافع در خارج از کشور، در شرایط محیطی متلاطم و ناپایدار امروزی فضای بین‌الملل نمی‌توان تنها به بعد داخلی تمرکز کرده و یا به آثار بازتابی غیرارادی انقلاب اسلامی در سطح پیرامون بسنده نمود، بلکه برای پویایی و ساخت آینده مطلوب و موعود، باید نگاه چند سطحی به الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی داشت. بر همین اساس، در طراحی الگوی پیشنهادی نگاه سه‌سطحی (صدور، بازتابش و وسع‌افزایی) در نظر گرفته شد.

در این الگو «صدور انقلاب اسلامی» به‌عنوان سطح اول از سطوح سه‌گانه این الگو معرفی شد که از ضربه‌انگ حاصل از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران آغاز شده و براساس فرمایشات امام خمینی (ره) در طول جنگ تحمیلی «انجام یافته» تلقی می‌شود.

«بازتابش انقلاب اسلامی» سطح دوم این الگوست که درحقیقت، اثر گشتاور وارون زمانی پیروزی انقلاب اسلامی در سطح جهان بوده و در اثر تحسین ارزش‌های انقلاب اسلامی در محیط‌های متجانس و گاهی نامتجانس به شکل خودانگیخته و بدون دخالت عملیاتی جمهوری اسلامی ایران به‌مثابه مرکزیت انقلاب اسلامی صورت می‌گیرد.

سطح سوم الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی «وسع‌افزایی انقلاب اسلامی» است که برخلاف دو سطح قبلی، کاملاً ارادی بوده و از سوی جمهوری اسلامی ایران به‌شکل ساختارمند پیگیری می‌شود. در این سطح از الگو، ضمن استقبال از بازتولید ارزش‌های انقلاب اسلامی در محیط خارج، با تکاثر وسع درونی و برونی انقلاب اسلامی، به‌اقداماتی عملی از قبیل گفتمان‌سازی و نهضت‌سازی در راستای انسجام تشکیلاتی و نهادینه‌سازی هواداران متشکل خارجی انقلاب اسلامی، مبادرت می‌شود. در این سطح، یک رابطه بازخوراندی و هم‌افزا بین «وسع انقلاب اسلامی» و «بازتولید ارزش‌های آن» همراه «الگوپروری» تولید می‌شود، به‌نحوی که در مرحله درون‌داد، وسع و قوه انقلاب اسلامی، ساختارهای انگاره‌ای و هنجاری بازتولید شده در محیط‌های مستعد خارجی را در مرحله برون‌داد به‌آستانه نفی الگوهای حکمرانی رقیب کشانده و یاریگر آنها در گزینش الگوی مطلوب خود می‌شود. سپس در مرحله فرایند، کارکرد بهینه هسته‌های مقاومت متشکل، در راستای مطلوبیت‌های انقلاب اسلامی، وسع‌افزایی هم‌افزا برای انقلاب اسلامی در خارج از ایران فراهم می‌کند.

شکل ۶: سطوح الگوی عمق‌بخشی انقلاب اسلامی مبتنی بر اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری

در ادامه مبتنی بر تحلیل کیفی صورت‌گرفته روی انبوه داده‌های تحقیق، پژوهشگر «لوازم الگوشدن انقلاب اسلامی» و «ظرفیت‌های الگوشدن انقلاب اسلامی» را به‌عنوان دو بعد «بازتابش انقلاب اسلامی» و همچنین «گفتمان‌سازی» و «الزامات نهضت‌سازی» را به‌مثابه دو بعد «وسع‌افزایی انقلاب اسلامی» معرفی نمود.

براساس یافته‌های حاصل از تحلیل کمی داده‌های تحقیق، به‌ویژه پس از کاربست نظرات خبرگان در مرحله دلفی این تحقیق، تعداد ۲۴ کد به‌عنوان مؤلفه‌های الگوی عمق‌بخشی انقلاب اسلامی - که از طریق دو شاخص عینی و توأمان «نفی الگوی رقیب» و «پذیرش الگوی مقاومت» از سوی کارگزارهای هم‌نگار با جمهوری اسلامی ایران که با تحسین هنجارها و ارزش‌های انقلاب اسلامی، بستر لازم جهت بازتولید ساختار مطلوب انقلابی را تمهید نموده‌اند - پیشنهاد شد.

سپس در بخش کمی تحلیل و اعتبارسنجی آن مؤلفه‌ها، با وجود آنکه، نتایج آزمون لاوشه و میزان شاخص اعتبار CVR حکایت از تأیید اعتبار تمامی مؤلفه‌های بیست‌و‌چهارگانه احصائی داشت. لیکن کاربست آزمون خی‌دو نشان داد که گویه «تأسی به اولیای الهی» از لحاظ آماری در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار نیست ($sig < 0.05$). بدین ترتیب، تحقیق ضمن رد این گویه از فهرست مؤلفه‌های بُعد «لوازم الگوشدن انقلاب اسلامی ایران» در الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی، مابقی ۲۳ مؤلفه دیگر را - که به باور محقق، عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی، از منظر مقام معظم رهبری، درگرو انجام آنهاست - تأیید نمود.

ازسوی دیگر، به‌دلیل نوظهور بودن اصطلاح عمق‌بخشی در علوم راهبردی، سابقه‌ای علمی از این عبارت در متون خارجی یافت نشد، لیکن در «سطح صدور انقلاب‌ها» در جهان، انقلابیون فرانسه و روسیه به‌همراه لیبرال‌دموکرات‌ها اقداماتی درخصوص تکثیر خود در محیط پیرامونی و فراپیرامون داشته‌اند. در این میان، اقدامات صادرگرا نۀ لیبرالیزم به‌مثابه

جریان غالب روابط بین‌الملل، از تنوع بیشتری برخوردار بوده است، لیکن همه آن اقدامات با نیت فزون‌طلبی مادی و افزون‌گرایی دنیائی هسته مرکزی آن اندیشه، صورت پذیرفته‌اند. تمایز الگوی این تحقیق، با آنان به اندازه تمایز و فاصله بین رویکرد توأمانی ماده و معناگرایی با رویکرد ماده‌محوری و دنیاگرایی صرف است. به بیان دیگر، مؤلفه «باورداشت توأمانی دین و دنیا (هم‌رخدادی رفاه مادی و تعالی معنوی)» نقشی محوری در غیریت‌سازی از الگوی تحقیق حاضر در قیاس با الگوهای صدور انقلاب فرانسه (فلاح‌نژاد، ۱۳۸۴)، کمونیستی (منوچهر محمدی، ۱۳۹۲) و لیبرالیستی (دان، ۱۳۸۸) و (فوکویاما، ۱۹۸۹) داشته و به یک معنا این مؤلفه، مرز ممیزه پررنگ تمام الگوهای برگرفته از نگاه دینی است.

همچنین درحالی‌که الگوهای اندیشمندان مارکسیست و لیبرالیست^۱ و... عاری از نگاه به آخرت بوده، لیکن در الگوی تحقیق حاضر، تکلیف‌گرا بودن و بسترسازی حکومت جهانی موعود، به سان تعریف عبدالله مبینی (۱۳۹۲) به نقل از علی‌بخشی (۱۳۹۱) معطوف به رویکرد «هم‌رخدادی دنیا و عقبا» بوده که در نتیجه، اثر خود را در مؤلفه‌های «مستضعف‌نوازی»، «استکبارستیزی» و «عدالت‌خواهی و مظلوم‌یاری» نمایان می‌کند. به‌ویژه، مؤلفه «آرمان فلسطین به‌مثابه ظرفیتی بی‌بدیل در همگرایی جهان اسلام»، انگاره‌ای است که امکان بروز و ظهور در هیچ‌یک از الگوهای منتسب به اندیشه‌های غربی را ندارد.

همچنین مشاهده می‌شود که مؤلفه‌های «مستضعف‌نوازی» و «عدالت‌خواهی و مظلوم‌یاری» از الگوی تحقیق حاضر که همخوانی با تعریف صفوی (۱۳۸۸) دارد؛ شعاع نفوذ و جغرافیای تکلیف انقلاب اسلامی را به شدت وسعت می‌بخشد. لازم به ذکر است که در تعریف صفوی از عمق‌بخشی، از این مؤلفه با عبارت «دفاع از مستضعفان غیرمعارض با اسلام» یاد شده است.

از سوی دیگر، تجربه طولانی نهادهای دخیل در مأموریت عمیق‌بخشی انقلاب اسلامی نشان داده است که آرمان فلسطین، در برخی از محیط‌های شبه‌متجانس با جمهوری اسلامی ایران از جمله در محیط‌های سلفی‌گرا، تنها گزینه هم‌آواسازی مخاطبین با جمهوری اسلامی ایران بوده و از توان یارسازی و هم‌افزایی بی‌بدیلی برخوردار است. دقت در فراوانی کدهای تولیدشده از آثار مقام معظم رهبری نیز حاکی از آن است که این مؤلفه و جمیع کدهای مرتبط با این کد، مجموعاً از بالاترین فراوانی میان آثار ایشان برخوردار

۱. از جمله داووداوغلو در کتاب «عمق راهبردی موقعیت ترکیه در صحنه بین‌المللی»، صرفاً به «جایگیری ترکیه میان قدرت‌های بزرگ» معطوف است.

بوده است. به همین دلیل، در طراحی این الگو نیز مشاهده می‌شود که چون از بالاترین ضریب موزون رتبه‌بندی مؤلفه‌ها برخوردار شده است، خبرگان تحقیق نیز نقش این مؤلفه را در عمق‌بخشی انقلاب، پررنگ‌تر دیده‌اند. واقعیت میدانی پژوهش دال بر آن است که تنها در این صورت، الگو می‌تواند پویایی و استمرار در دایره جهان اسلام را داشته باشد.

جامعیت الگو در قیاس با سایر مدل‌های عمق‌بخشی خارجی انقلاب

(سطوح سه‌گانه صدور انقلاب، بازتاب انقلاب اسلامی و وسع‌افزایی انقلاب اسلامی)
الگوها و مدل‌های ارائه‌شده در تحقیقات داخلی غالباً فقط به سطح صدور انقلاب پرداخته (رمضانی، ۱۳۸۰؛ محمدی، ۱۳۷۷؛ تاجیک و دهقانی‌فیروزآبادی، ۱۳۸۲؛ رنجبر، ۱۳۹۵؛ فرهادی، ۱۳۸۷؛ شهبازی، ۱۳۹۶ و فلاح‌نژاد، ۱۳۸۴)، یا حداکثر به سطح «بازتاب انقلاب اسلامی» بسنده کرده‌اند (اسپوزیتو، ۱۳۸۲؛ رضانی، ۱۳۸۲؛ رجایی، ۱۳۸۲؛ محمدی، ۱۳۸۵؛ صفری، ۱۳۹۳؛ حشمت‌زاده، ۱۳۸۵ و آقاجانی، ۱۳۹۰).

با وجود اینکه هیچ‌یک از تحقیقات موصوف به سطح «وسع‌افزایی انقلاب اسلامی در محیط‌های متجانس و نامتجانس توجه نداشته‌اند؛ لیکن در عین حال لازم به ذکر است که دهقانی و رادفر (۱۳۸۹) بازتاب را اثر طبیعی و خودکار انقلاب می‌دانند که نیازی به طراحی و تصمیم‌گیری سیاسی ندارد، لیکن صدور انقلاب را مبتنی بر اراده و تصمیم‌گیری سیاسی می‌دانند که بر پایه طرح و برنامه مدونی صورت می‌گیرد. با این توضیح، مشخص است که صرفاً اشتراک لفظی بین آنان و تحقیقات صدرالاشاره در خصوص «صدور انقلاب» وجود دارد و در معنا، یافته‌های تحقیق اخیر با تحقیق آنان هم‌راستاست.

برخی از تحقیقات (جعفری هرسینی، ۱۳۹۶؛ علی‌بخشی، ۱۳۹۵؛ آقاجانی، ۱۳۹۰؛ نصیری، ۱۳۹۰؛ بخشی‌نژاد، ۱۳۹۳) عملاً به سیاست خارجی اعمالی جمهوری اسلامی ایران در محیط مورد مطالعه خود را به‌عنوان تعریف عملیاتی عمق‌بخشی برگزیده‌اند که مبنای متقنی ندارد.

ولی در این میان، اگرچه جهانگیر سوری (۱۳۹۵) نیز با وجود غنای تحقیق در سنجش میزان عمق‌بخشی انقلاب اسلامی در تونس، با سه‌شاخص عینی، داعیه‌ای برای ارائه مدل عمق‌بخشی نداشته‌است؛ لیکن مؤید یافته‌های الگوی تحقیق حاضر است. عبارات «مقابله با رژیم صهیونیستی» و «تقویت جبهه مقاومت»، که در تحقیق ایشان به‌عنوان شاخص سنجش عمق‌بخشی انقلاب اسلامی میان احزاب تونس بوده و بیشترین تأثیر را بر عمق‌بخشی انقلاب اسلامی در آن محیط داشته‌اند؛ به ترتیب، همخوان با مؤلفه «الگوپروری» و زیرمؤلفه «صهیونیسم‌ستیزی و مقابله با جنایات آنها» از مؤلفه

«دشمن‌شناسی» الگوی تحقیق اخیر است.

حتی مدل ارائه‌شده از سوی آهنگر (۱۳۹۲) به بخشی از گویه‌های مؤثر بر عمق‌بخشی امنیتی جمهوری اسلامی ایران در محیط لبنان اشاره دارد و این تحقیق نیز درخصوص مدل کلان عمق‌بخشی انقلاب اسلامی داعیه‌ای ندارد.

همچنین لازم به ذکر است که تعاریف خرمشاد (۱۳۹۲)؛ بزرگ‌زاده (۱۳۹۲)؛ آزاد نصیری (۱۳۹۰) و عبدالله مبینی (۱۳۹۰) به‌نقل از علی‌بخشی (۱۳۹۱) همگرا با خروجی الگوی این تحقیق بوده و مرحله الگوپروری مندرج در این الگو - که به مرحله ساخت الگو در محیط مربوطه پرداخته است - فراتر از صرف «ارائه الگوی» مندرج در تعریف ایشان است.

با این توصیفات، می‌توان گفت که در این تحقیق، هم‌زمان از هر سه سطح صدور، بازتاب و وسع‌افزایی انقلاب اسلامی در تدوین الگو استفاده شده و الگوی مذکور از جامعیت لازم برخوردار است؛ به‌ویژه آنکه میان تحقیقات فوق‌الذکر، تحقیق حاضر، تنها ارائه‌دهنده الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی، مبتنی بر اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری است.

منابع

- امام‌خامنه‌ای (مدظله)، ۵۲۱ سخنرانی از تاریخ ۱۳۶۳ تا ۱۳ خرداد ۹۳: khamenei.ir
- آقاجانی، سیروس (۱۳۹۰)، همگرایی سیاست‌های ترکیه با اتحادیه اروپا و تأثیر آن بر عمق‌بخشی انقلاب اسلامی، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- آهنگر، عباس (۱۳۹۲)، نقش حزب‌الله لبنان در عمق‌بخشی امنیتی انقلاب اسلامی ایران، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- اسپوزیتو، جان (۱۳۸۲)، انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن، ترجمه محسن مدیر شانه‌چی تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران.
- افتخاری، اصغر (۱۳۹۱)، مفاهیم بنیادین علوم انسانی اسلامی؛ امنیت، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- بخشی‌نژاد، روح‌الله (۱۳۹۳)، نقش سلفی‌های مصر در عمق‌بخشی انقلاب اسلامی ایران، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- تاجیک، محمدرضا و دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال (۱۳۸۲)، الگوهای صدور انقلاب اسلامی ایران در چارچوب گفتمان‌های مختلف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، راهبرد، شماره ۲۷: ۸۰ - ۶۱.
- جعفری هرسینی، مراد (۱۳۹۶)، بررسی روابط اربیل - بغداد و تأثیر آن بر عمق‌بخشی انقلاب اسلامی، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).

- حشمت‌زاده، محمدباقر (۱۳۸۵)، تأثیر انقلاب اسلامی ایران در کشورهای اسلامی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- خرمشاد، محمدباقر (۱۳۹۲)، جنگ نرم و عملیات روانی، بازیابی شده در تاریخ ۸ اردیبهشت ۱۳۹۲
<http://www.psyop.ir/Ip=41871>
- دان، تیم (۱۳۸۸)، لیبرالیسم در جهانی شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر نوین (زمینه تاریخی، نظریه‌ها، ساختارها و فرایندها)، توسط جان بلیس و استیو اسمیت، تهران: انتشارات ابرار معاصر: ۴۰۶ - ۳۶۵.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال و رادفر، فیروزه (۱۳۸۹)، الگوی صدور انقلاب در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- سوری، جهانگیر (۱۳۹۵)، نقش احزاب و گروه‌های سیاسی تونس در عمق‌بخشی سیاسی انقلاب اسلامی، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- شهبازی، نجفعلی (۱۳۹۶)، الگوی دیپلماسی اقتصادی ج.ا.ا در راستای عمق‌بخشی انقلاب اسلامی ایران: مطالعه موردی عراق، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع) جهت دریافت درجه دکتری.
- صفری، اصغر (۱۳۹۳)، بررسی ظرفیت‌ها و قابلیت‌های مسلمانان انگلیس و تأثیر آن بر عمق‌بخشی انقلاب اسلامی ایران، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- صفوی، سیدیحیی (۱۳۹۲)، جزوه درسی (منتشر نشده) عمق‌بخشی، دوره دکتری مطالعات بین‌الملل دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران.
- علی‌بخشی، محمدرضا (۱۳۹۵)، بررسی ارتقای هویت شیعیان جمهوری آذربایجان در راستای عمق‌بخشی انقلاب اسلامی، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- فلاح‌نژاد علی (۱۳۸۴)، سیاست صدور انقلاب اسلامی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی ایران
- قوام، عبدالعلی (۱۳۹۰)، روابط بین‌الملل نظریه‌ها و رویکردها، چاپ پنجم، ویرایش اول، تهران، انتشارات سمت.
- کارگر رضانی روح‌الله، در اسپوزیتو، جان ال. (۱۳۸۲)، انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن، ترجمه محسن مدیرشانه‌چی، تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران.
- محمدی، منوچهر (۱۳۷۷)، مروری بر سیاست خارجی ایران دوران پهلوی یا تصمیم‌گیری در نظام تحت سلطه، تهران: نشر دادگستر.
- محمدی، منوچهر (۱۳۸۵)، بازتاب جهانی انقلاب اسلامی، قم: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- مولانا، حمید و محمدی، منوچهر (۱۳۹۲)، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت احمدی‌نژاد، تهران: نشر دادگستر.

- نصیری، آزاد (۱۳۹۰)، فرصت‌ها و چالش‌های عمق‌بخشی انقلاب اسلامی ایران در افغانستان، تهران: دانشگاه جامع امام حسین(ع).

- یوسفی رامندی، رسول (۱۳۹۵)، طراحی الگوی عوامل مؤثر بر رفتار رأی‌دهی در بازاریابی سیاسی جمهوری اسلامی ایران، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، جهت دریافت درجهٔ دکتری.

رساله و پایان‌نامه‌های دانشجویی:

- Bryman, Alan. (2015) *Social Research Methods*. 5th . oxford: oxford university press.

- Charmaz, K. (2006) *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis*. London: Sage publication.

- Menashri, David. (1990) *The Iranian Revolution and the Muslim World*. England: West view Press.

- Silver, C & Lewins, A (2014). *Using Software in Qualitative Research*. Los Angeles / London / New Delhi / Singapore / Washington DC :Sage Publications Ltd.

- Strauss, Anselm & Corbin, Juliet. (1990) *Basics of qualitative research grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park London: Sage Publications.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی